

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) โดยมีกระบวนการเริ่มจากการศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของผู้ให้บริการ คือ บุคลากรทีมสุขภาพและผู้ให้บริการ คือ มารดาครรภ์แรกและญาติในโรงพยาบาลหัวเฉียว นำแนวทางการแก้ปัญหาที่ได้มาพัฒนารูปแบบ และประเมินผลของการนำรูปแบบมาใช้ในมารดากลุ่มตัวอย่าง ซึ่งการศึกษาได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

3.1.1 ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการศึกษาออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะเตรียมการ ระยะดำเนินการ และระยะประเมินผล

1. **ระยะเตรียมการ** (กันยายน-ธันวาคม 2549) เป็นการศึกษาสถานการณ์ปัญหาและอุปสรรคของการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่ปฏิบัติอยู่อย่างกว้าง ๆ และนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแนวคำถาม เพื่อใช้สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มในระยงดำเนินการ มีการเตรียมผู้วิจัยและขออนุญาตศึกษาในโรงพยาบาล มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ศึกษาสถานการณ์ปัญหาและอุปสรรคของการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

1) สัมภาษณ์แบบเจาะลึกมารดาจำนวน 5 ราย ที่มาคลอดถึงปัญหา อุปสรรคและสิ่งที่ส่งเสริมให้สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้สำเร็จ

2) พูดคุย ซักถาม บุคลากรถึงวิธีการส่งเสริมฯ และสังเกตการปฏิบัติการส่งเสริมฯ ในแผนกฝากครรภ์ ห้องคลอด หน่วยบริบาลทารกแรกเกิดและแผนกหลังคลอด

1.2 สร้างแนวคำถาม

1) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา 1.1 และการทบทวนวรรณกรรมร่างแนวคำถามตามวัตถุประสงค์ คือ ศึกษาปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่ตรงกับความต้องการของผู้ให้บริการ เพื่อนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบต่อไป

2) นำร่างแนวคำถามที่สร้างขึ้นตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยสูติแพทย์ ผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์พยาบาลชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิ ทางด้านการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

3) ปรับปรุงแนวคำถามมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

4) ทดลองใช้แนวคำถามกับมารดาในกลุ่มตัวอย่างในหอผู้ป่วยหลังคลอดจำนวน 4 ราย ผศุภครรภ์ 1 รายและสูติแพทย์ 1 ราย ก่อนนำไปใช้จริง

1.3 เตรียมผู้วิจัย

1) ด้านวิธีวิจัย

- เข้าอบรมการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมนอกเหนือจากการเรียนในหลักสูตรฯ ที่คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จัดขึ้นเป็นเวลา 2 วัน คือ วันที่ 7 และ 21 มกราคม 2550 ในการอบรมมีการฝึกปฏิบัติเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสร้างแนวคำถามและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

- ร่วมฟังการบรรยายวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากอาจารย์ชาวต่างประเทศของ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ในวันที่ 19 มกราคม 2550

- ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แนวคิดของการมีส่วนร่วมและแนวคิดการดูแลต่อเนื่อง

2) ด้านเนื้อหา เข้าอบรมเชิงปฏิบัติเรื่องการพัฒนางานเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่ โรงพยาบาลศิริราชในภาคทฤษฎี 3 วัน และภาคปฏิบัติ 5 วัน เพื่อให้มีความรู้ ความรู้ในการดูแลต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

1.4 ขออนุญาตทำการวิจัย

1) พบผู้บริหาร โรงพยาบาล เสนอแนวคิดวัตถุประสงค์ในการศึกษาและ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

2) ทำหนังสือขออนุญาตศึกษาวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัยเสนอผู้บริหาร โรงพยาบาล

2. ระยะดำเนินการ แบ่งเป็น 3 ระยะ

2.1 ดำเนินการระยะที่ 1 ศึกษาปัญหาที่แท้จริงของการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ผู้ให้ข้อมูล

- ผู้ให้บริการ ประกอบด้วยมารดาครรภ์แรกที่อยู่ในระยะตั้งครรภ์ และระยะหลังคลอด จำนวน 16 ราย รวมทั้งญาติของมารดาครรภ์แรก จำนวน 5 ราย

- ผู้ให้บริการประกอบด้วยแพทย์ พยาบาล และผดุงครรภ์ในแผนกฝากครรภ์ แผนกประกันสุขภาพถ้วนหน้า ห้องคลอด แผนกบริบาลทารกแรกเกิด และแผนกหลังคลอดรวม 27 ราย

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

- สัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) มารดาครรภ์แรกและญาติ แพทย์ พยาบาล และผดุงครรภ์ในแผนกฝากครรภ์ แผนกประกันสุขภาพถ้วนหน้า ห้องคลอด แผนกบริบาลเด็กแรกเกิดและแผนกหลังคลอด โดยใช้แนวคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากระยะเตรียมการร่วมกับการบันทึกเทปซึ่งช่วยให้ได้ข้อมูลแท้จริงจากคำพูด น้ำเสียง อารมณ์ ของผู้ให้ข้อมูล

- สังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และจดบันทึก (Field Note) เหตุการณ์ที่พบเห็นระหว่างสัมภาษณ์และระหว่างการเยี่ยมชมมารดาหลังคลอดบนหอผู้ป่วยขณะให้นมลูก

- สันทนากลุ่ม Focus Group ผู้ให้บริการในแผนกฝากครรภ์ ห้องคลอด หลังคลอด ซึ่งประกอบพยาบาล และ ผดุงครรภ์จำนวน 16 ราย เพื่อตรวจสอบปัญหาในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระหว่างผู้ให้ข้อมูลในขณะนั้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาแยกประเภทและจัดหมวดหมู่ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

2.2 ดำเนินการระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาของการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ผู้ร่วมวิจัย

- ผู้ให้บริการ ประกอบด้วยมารดาและญาติตาม 2.1 และเพิ่มมารดาที่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และมารดาที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ รวมทั้งญาติของมารดาตั้งครรภ์แรกอีก 2 ราย

- ผู้ให้บริการประกอบด้วยบุคลากรตาม 2.1

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

- นำปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์เสนอให้กับผู้ร่วมวิจัย คือ ผู้ให้ข้อมูลทั้งผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการร่วมกันทำความเข้าใจ ร่วมสะท้อนคิด และร่วมวางแผนแก้ปัญหา โดยการจัดสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง ๆ แรกเป็นผู้ให้บริการ เพื่อให้ได้แนวทางการแก้ปัญหาในภาพรวมของบริบทครั้งที่ 2 ผู้เข้าร่วมสนทนาประกอบด้วยผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการ เพื่อให้ทั้ง 2 ฝ่าย ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาของการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งการจัดการสนทนา

กลุ่มผู้ร่วมวิจัยที่ถูกคัดสรรจะสามารถให้คำตอบตรงประเด็น และสามารถตอบวัตถุประสงค์ที่สนใจ จะศึกษามากที่สุด (เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย, 2550 : 58) อีกทั้งลักษณะบรรยากาศของการสนทนากลุ่มดำเนินไปในลักษณะไม่เป็นทางการ ทำให้สามารถตรวจสอบความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มได้ในขณะนั้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาร่างเป็นแนวทางการแก้ปัญหาด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

2.3 ดำเนินการระยะที่ 3 พัฒนารูปแบบ

ผู้ร่วมวิจัย ประกอบด้วยแพทย์ พยาบาล และผดุงครรภ์ในแผนกฝากครรภ์ แผนก ประกันสุขภาพถ้วนหน้า ห้องคลอด แผนกบริบาลทารกแรกเกิด และแผนกหลังคลอด รวมทั้งได้เชิญมารดาครรภ์แรกที่มาฝากครรภ์และคลอดเข้าร่วมในระหว่างที่กำลังพัฒนารูปแบบเป็นระยะ ๆ

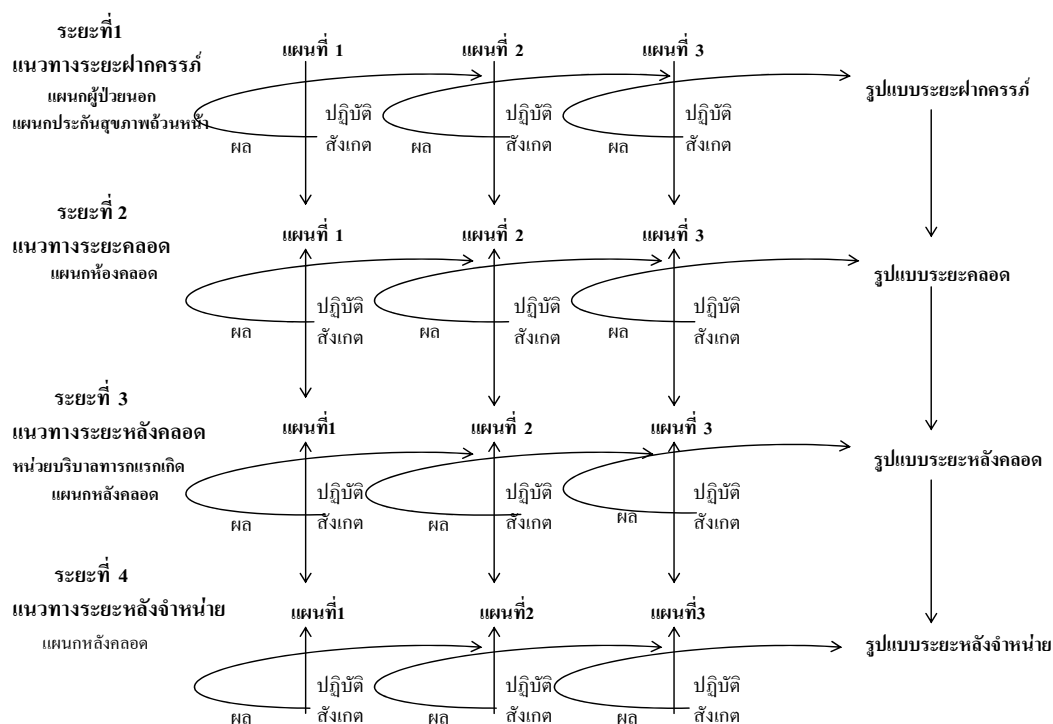
การดำเนินงาน

- 1) สนทนากลุ่มย่อย เพื่อนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่ได้ให้กับผู้ร่วมวิจัยที่เป็นผู้ให้บริการในแผนกฝากครรภ์ ห้องคลอด หน่วยบริบาลทารกแรกเกิด และแผนกหลังคลอด เพื่อสะท้อนคิดถึงการนำแนวทางการแก้ปัญหาไปปฏิบัติ และวางแผนร่วมกัน
- 2) ปฏิบัติตามแนวทางการแก้ปัญหาที่วางแผนร่วมกันให้กับมารดากลุ่มตัวอย่างที่เลือกอย่างเฉพาะเจาะจงตามคุณสมบัติที่กำหนด
- 3) เก็บรวบรวมข้อมูลกระบวนการพัฒนารูปแบบและผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติที่ได้ลงมือกระทำทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ
- 4) ประเมินผลการปฏิบัติ
  - สนทนากลุ่มย่อยและสัมภาษณ์บุคลากรผู้ร่วมวิจัยด้านผู้ให้บริการถึงปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามแผน เมื่อพบปัญหาและอุปสรรคเริ่มขึ้นตอนที่ 1) ใหม่อตามลำดับ

ระยะพัฒนานี้จะสิ้นสุดเมื่อผู้วิจัยประเมินผล แล้วพบว่า มารดากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมกร ให้นมลูกด้วยนมแม่ที่ถูกต้อง มีความตั้งใจจะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และมีความพึงพอใจในการได้การดูแลตามแผนการดำเนินการ รวมทั้งบุคลากรมีสามารถปฏิบัติตามแผนได้และพึงพอใจกับแผนการดำเนินการ (ซึ่งแนวทางการประเมินผลจะได้หลังจากดำเนินการพัฒนารูปแบบแล้ว)

แผนภูมิที่ 3.1

การพัฒนาารูปแบบการดูแลต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในแผนกฝากครรภ์
แผนกประกันสุขภาพถ้วนหน้า ห้องคลอด หน่วยบริบาลทารกแรกเกิด และหลังคลอด

3. ระยะประเมินผล เป็นการศึกษาผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนารูปแบบ และผลของนารูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปใช้กับมารดาในกลุ่มตัวอย่าง

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เป็นมารดาครรภ์แรกที่มาฝากครรภ์และคลอดที่โรงพยาบาลหัวเฉียวคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติดังนี้

- เป็นมารดาตั้งครรภ์ครั้งแรก ไม่เคยแท้งลูก
- สามารถสื่อสารภาษาไทยได้
- ฝากครรภ์ตั้งแต่ไตรมาสที่ 2
- ไม่มีภาวะแทรกซ้อนหลังคลอด
- ทารกแรกเกิด APGAR SCORE มากกว่าหรือเท่ากับ 7 น้ำหนักมากกว่า 2500 กรัม

- เด็กมีสุขภาพแข็งแรงไม่มีข้อจำกัดในการให้นมแม่ สามารถย้ายขึ้นมาอยู่กับมารดาหลังคลอด กลับบ้านพร้อมกับมารดาและอยู่กับมารดาเพื่อให้นมแม่อย่างน้อย 2 เดือนแรก
- มีความสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการวิจัย

3.3 จริยธรรมในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามกระบวนการจริยธรรมการวิจัย ดังนี้

1. การพิจารณาหัวข้อวิจัยและโครงการวิจัยได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการพิจารณาหัวข้อและจริยธรรมการวิจัยของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และเนื่องจากในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักต้องมีปฏิสัมพันธ์ตลอดกระบวนการ ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงจริยธรรมการวิจัยเป็นอย่างมาก เพราะนักวิจัยต้องเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลและกระทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด (ภาคผนวก ก.)
2. การพิทักษ์ของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้แนะนำตนเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จดบันทึก บันทึกเทป และระยะเวลาของการวิจัย พร้อมทั้งแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการตอบรับและปฏิเสธการเข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้ ในระหว่างการวิจัยหากผู้เข้าร่วมการวิจัยไม่พอใจหรือไม่ต้องการเข้าร่วมในการวิจัยต่อจนครบตามกำหนดเวลา ผู้ร่วมวิจัยสามารถบอกเลิกได้โดยมีต้องแจ้งเหตุผล ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ถือเป็นความลับ การนำเสนอข้อมูลของผู้เข้าร่วมวิจัย ไม่เปิดเผยชื่อและนามสกุลที่แท้จริง (ภาคผนวก ข.)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ด้านมารดา หลังจากขออนุญาตและให้การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แก่มารดา กลุ่มตัวอย่างทั้ง 15 ราย ตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นแล้วผู้วิจัยประเมินผลการนำรูปแบบไปใช้ 3 ด้าน คือ พฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ความพึงพอใจของมารดาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และระยะเวลาในการให้นมลูก ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูล ดังนี้

1. ประเมินพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งประเมินมารดาก่อนกลับบ้านในแผนกหลังคลอด (ซึ่งแนวทางการประเมินจะได้หลังจากดำเนินการพัฒนารูปแบบแล้ว) ผู้วิจัยเรียกแบบประเมินนี้ว่า “แบบประเมินพฤติกรรมในการให้นมแม่” (ภาคผนวก ฉ.)
2. ระยะเวลาในการให้นมลูก โดยการสอบถามมารดาเมื่อมาตรวจหลังคลอดและเมื่อพาเด็กมารับวัคซีนตามแพทย์นัด 1 เดือน

3. ความพึงพอใจของมารดาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยให้ทำแบบประเมินความพึงพอใจเมื่อมารดาตรวจหลังคลอดและเมื่อพาเด็กมารับวัคซีนตามแพทย์นัด 1 เดือน เป็นแบบประเมินความพึงพอใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เพื่อประเมินความพึงพอใจสำหรับมารดาในกลุ่มตัวอย่าง หลังจากได้รับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น แบบสอบถามมี 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นคำถามปลายปิด ให้เลือกตอบตามระดับมาก น้อย ปานกลาง จำนวน 8 ข้อ และส่วนที่เป็นคำถามปลายเปิด ให้แสดงความคิดเห็นในข้อตอบระดับน้อยว่ามีเหตุผลอะไรผู้วิจัยเรียกแบบประเมินนี้ว่า “แบบประเมินความพึงพอใจของมารดาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง” (ภาคผนวก ก.)

ด้านบุคลากร ผู้วิจัยใช้แบบประเมินความพึงพอใจของบุคลากร เป็นแบบประเมินความพึงพอใจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองมี 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ แผนกที่ปฏิบัติงาน อายุ และตำแหน่ง ส่วนของ เป็นคำถามปลายปิด ให้เลือกตอบในระดับมาก น้อย ปานกลาง จำนวน 4 ข้อ และส่วนที่เป็นคำถามปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็นในข้อที่มีคะแนนน้อยว่ามีเหตุผลอะไร ผู้วิจัยเรียกแบบประเมินนี้ว่า “แบบประเมินความพึงพอใจของบุคลากร” (ภาคผนวก ข.)

การวิเคราะห์ข้อมูล

แบ่งเป็นวิเคราะห์ข้อมูลของมารดาและบุคลากรวิเคราะห์ โดยการคำนวณร้อยละ และค่าเฉลี่ย ได้แก่ พฤติกรรมการให้นมลูก ระยะเวลาการให้นมแม่ ระดับความพึงพอใจ ปัญหา และอุปสรรคในการใช้รูปแบบของบุคลากร

จากกระบวนการวิจัยดังกล่าวรวมระยะเวลาการศึกษาจากระยะที่ 1 ระยะเตรียมการ ระยะที่ 2 ระยะดำเนินการแบ่งออกเป็น 3 ระยะย่อย คือ 2.1 ระยะศึกษาปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 2.2 ระยะหาแนวทางการแก้ปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 2.3 ระยะพัฒนารูปแบบ ระยะที่ 3 คือ ประเมินผลการนำรูปแบบไปใช้ ดังรายละเอียดในแผนภูมิที่ 3.2

แผนภูมิที่ 3.2

สรุปขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย

